

Emlékezés Scitovszky Jánosra (1785-1866), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjára

Remembering János Scitovszky (1785-1866), Member of the Directorate of the Hungarian Academy of Sciences

Scitovszky János esztergomi érsek, hercegprímás, bíboros, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja 1785. november 1-jén született Béla (Abaúj-Torna vármegye) községben született. 1866. október 19-én hunyt el Esztergomban.

Scitovszky Jánost 1853. március 16-án választotta a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjává. Komoly szerepet játszott egyházi személyként a magyar nyelv hivatalos nyelvként történő elismertetésében az általa irányított, vezetett egyházmegyékben. Példaértékű, iránymutatásul szolgáló elkötelezettsége a magyar nyelv (sermo Hungaricus) ügye mellett kétségtelenül szerepet játszott abban, hogy az eredetileg a magyar nyelv ápolására létrehozott Magyar Tudós Társaság (Magyar Tudományos Akadémia) igazgatósági tagjául választotta.

Édesapja, Scitovszky Márton, tanító, iskolamester volt. Scitovszky János elemi iskolát Jolsván (Gömör és Kis-Hont vármegye), a gimnáziumot, a család nehéz anyagi helyzetére tekintettel közeli rokonok támogatásával, Rozsnyón végezte. 1804-ben felvették a rozsnyói egyházmegye növendékeinek sorába, majd káplán lett. A felsőbb osztályokat azonban már Nagyszombaton végezte.

Scitovszky János 1808-ban bölcsészetből (artes), 1813-ban pedig teológiából szerzett doktori oklevelet. 1809. november 5-én szentelték pappá. A rozsnyói püspöki líceumban pappá szentelését követően, két éven át bölcséletet (philosophiát) és matematikát tanított. Hosszú időn, 16 éven át, 1811 és 1827 között ugyanebben a líceumban a teológia professzora volt. 1824-ben lett kanonok. Ezzel egy időben nevezték ki a papnevelde igazgatójának. Említésre méltó, hogy nagy elfoglaltsággal járó igazgatói állása mellett komoly részt vállalt a papnövendékek oktatásában is.

Scitovszky Jánost 1827. augusztus 17-én nevezték ki rozsnyói püspöknek. Rozsnyón több, mint tíz esztendőn látta el nagy odaadással püspöki teendőit. 1838. november 19-én került sor pécsi püspöki kinevezésére.

1849. július 21-től hercegprímás és esztergomi érsek volt egészen haláláig. 1853. március 7-én IX. Piusz pápa - pontifikátusa 1846-tól 1878-ban bekövetkezett haláláig tartott - az uralkodó, I. Ferenc József ajánlása alapján Scitovszky Jánost bíborossá kreálta.

A katolicizmus, a katolikus vallás és egyház elsőbbségét, primátusát hangoztatta a Magyar Királyságban honos többi felekezettel, vallási közösséggel szemben. Emiatt 1837 végén Gömör vármegye közgyűlése vádiratot bocsátott ki ellene. Scitovszky János nem vonta kétségbe az ellene emelt vádak megalapozottságát. Elismerte, hogy ellenzi a vegyes házasságokat (matrimonia mixta). Egy 1844-ben, az 1843/1844. évi pozsonyi rendi gyűlésen hozott törvénycikk szerint ugyanis a vegyes házasság (matrimonium mixtum) abban az esetben is érvényes volt, ha annak megkötésére nem katolikus, hanem protestáns lelkész előtt került sor.

Scitovszky János 1858-ban az esztergomi főegyházmegyében zsinatot tartott, amelyen számos határozatot, döntést fogadtak el. Fontos döntése volt a nagyszombati papneveldeinek Esztergomba történő áthelyezése ugyanebben az évben. 1851-ben felszentelte az újonnan épített esztergomi hajóhidat. 1853-ban letelepítette Nagyszombaton a Jézus-társaság (Societas Jesu) atyáit és megnyitotta ebben a városban a gimnáziumot. Ugyanebben az évben IX. Piusz pápa megbízásából a hazai három főegyházmegye (archidioecesis) területén található valamennyi férfikolostort meglátogatta.

Bíborossá történt kinevezésekor az esztergomi főkáptalan a cappa használatának jogát kapta a pápától. 1854-ben a pápa személyének szóló kérésének eleget téve Rómába utazott. December 8-áig, a szeplőtelen fogantatás (Conceptio Immaculata Mariae Virginis) dogmájának kimondásáig, az Örök Városban tartózkodott. 1856-ban felszentelte az esztergomi bazilikát, melynek felépítését igen jelentős összeggel támogatta.

Scitovszky János 1857-ben kijelentette, hogy támogatja a magyar nemzet általános kívánságait. Aláírta azt a kérvényt, petíciót melyet a magyar főúrak (mágnások) terjesztettek fel az uralkodónak, I. Ferenc Józsefnek az 1847-es alkotmány visszaállítása érdekében. Ezen felül – nádor (palatinus) hiányában – mint az ország első közjogi méltósága, vállalta a kérvény átnyújtását is, melyet azonban Alexander von Bach (1813-1893) belügyminiszter Bécsben nem vett át.

Fontos utalni arra, hogy 1860 augusztusában Budán, Szent István napján ő vezette a körmenetet. Tette ezt annak ellenére, hogy az akkori, az Osztrák-Magyar Kiegyezést megelőző politikai viszonyokat tekintve ennek a vallási ünnepnek demonstratív módon erősen nemzeti jellege volt. Megemlítjük, hogy ekkor, 1860. április 19. és 1860. október 20. között Magyarország I. Ferenc József által kinevezett katonai és polgári kormányzója már az Albrecht főherceget felváltó Benedek Lajos (Ludwig von Benedek) tábornagy (Feldzeugmeister) volt.

1860. december 17-én Esztergom vármegye örökös főispánjának iktatták be Scitovszky Jánost. Beiktatása alkalmával a hagyományos vármegyét (comitatus) ismét visszaállította. A vármegye történelmi és jövőbeli működése alapjául az 1848-ban uralkodó viszonyokat határozta meg. Ennek kapcsán említjük meg, hogy Magyarországot a Bach provizórium idején, 1851 és 1859 között, belügyminiszteri rendelettel öt közigazgatási kerületre osztották. Az állami adminisztrációt helytartó irányította. A közigazgatási kerületek élén császári és királyi főispánok álltak. A kerületek megyékre tagolódtak, melyeket a császári és királyi megyefőnökök irányítottak. 1851. szeptember 12. és 1860. március 30. között Magyarország katonai és polgári kormányzója a fentebb már említett Albrecht főherceg volt.

1861. augusztus 22-én királyi leirattal az országgyűlés feloszlott és röviddel ezt követően a kormány a vármegyéket az újoncjutalék kiállítására szólította fel. Scitovszky János, mint esztergomi örökös főispán, válaszában kijelentette, hogy a megyei hatóság hivatalnokait erre nem kötelezheti. Szorgalmazta az országgyűlés újbóli összehívását. Addig pedig, ameddig az országgyűlés összehívására nem kerül sor, javasolta az adóilleték és újoncilletékek felfüggesztését. A válasz végén kijelentette, hogy ezeket kötelességének tartotta ismertetni a kormánnyal.

Scitovszky János a tanítóképzőt Pécs városában maga tartotta fenn. Püspökként ő gondoskodott a pedagógusok javadalmazásáról. Ezen felül a fiatalok közül tíz szegény sorsú

ifjút élelemmel és pénzadománnyal segítette. A pécsi püspökséghez tartozó csaknem minden nagyobb városban új tanintézetet alapított.

Végrendeletében tekintélyes, 600 000 forintnyi magánvagyonát nyolc részre osztotta. Ebből egy részt a papnevelő intézetnek, egy részt az apácáknak, egy részt jótékony célokra, a többi öt részt pedig rokonai között rendelte felosztani.

Az Osztrák–Magyar Kiegyezés (Österreichisch-Ungarischer Ausgleich) előtt két évvel, 1865-ben az egyetlen magyar alapítású férfi szerzetes rend, a Pálos rend (Ordo Fratrum Sancti Pauli Primi Eremitae) Magyarországon történő letelepítésének érdekében is komoly küzdelmet folytatott. Elhunytja után azonban nem volt senki, aki ezt a nagy odaadást feltételező tevékenységet érdemben folytatni tudta volna.

A Magyar Tudományos Akadémián Nagy-Virág Mihály kanonok tartotta Scitovszky János fölött az emlékbeszédet, melyben méltatta az MTA igazgatósági tagjának az ország közéletében és vallási életében betöltött kimagasló szerepét.

Budapesten a XIV. kerületben emléktábla őrzi az emlékét annak, hogy ő szentelte fel 1856-ban a Hermina-kápolnát.

Scitovszky János az alkotmányosság visszaállítását szolgáló, annak érdekében kifejtett, hivatkozó közéleti és egyházi tevékenysége, melynek során hivatkozott a magyar közjogi hagyományokra (ius publicum regni Hungariae), Magyarországon és külföldön, elsősorban Ausztriában, pontosabban az osztrák örökös tartományokban (Österreichische Erbländer vagy Österreichische Erblände) egyaránt ismert volt. Az alkotmányos rend visszaállítása érdekében tett bátor lépései valamint a magyar nyelv művelése érdekében kifejtett tevékenysége a XXI. században is például szolgálnak

Scitovszky János főbb munkái

A rosnyói székes egyházban 1829-dik esztendőben Scitovszky János püspöknek élő nyelven mondott beszédgyei. Rozsnyó, 1830.; Nagyböjti egyházi beszédek. Rozsnyó, 1837. (szlovák nyelven: Szakolca, 1838.; Szentek élete, mellyel a keresztény híveknek kedveskedik Scitovszky János. Pécs, 1843. (2. kiadás 1844.); Egyházi beszédek. Pécs, 1844. (szerk. Haas Mihály) Pécs, 1845.; Zalka János: Magyarország primásának arany-áldozata 1859. november 6-kán. Pest, 1859. és Roder Alajos: Egyházi beszéd, midőn a cs. k. pesti m. egyetemnek temploma Scitovszky János bibornok, herczeg-primás által újra megnyitott. Pest, 1859.

Felhasznált irodalom

Zalka János: Magyarország primásának arany áldozata. Pest, 1859.; Zelliger Alajos: Egyházi írók csarnoka. Nagyszombat, 1893. és Meszlényi Antal: A magyar hercegprimások arcképcsarnoka (1707-1945). Budapest, 1970.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu

